

Konsonantide kohtuasi Sigma poolt Tau vastu seitsme vokaali eesistumisel¹

LUKIANOS

(1) Arhont Phaleroni Aristarchose² aegu, algava pyanopsioni³ seitsmendal päeval esitas Sigma seitsme vokaali eesistumisel Tau vastu süüdistuse vägivallas ja aset leidnud röövimises: ta ütleb, et on eemaldatud kõikjal, kus esineb kahekordne Tau.

(2) Nii kaua, oo kohtunikud vokaalid, kuni kannatasin väikest ebaõiglust tolle Tau poolt, kes kuritarvitas minu omandit ja tuli, kuhu polnud vaja, ei esitanud ma kahjukaebust. Samuti lasin osa kuuldot kõrvust mööda möödukuse tõttu, mida ma teatavasti järgin nii Teie kui ka teiste tähtede suhtes. Seejärel jõudis ta aga välja nii suure ahnuse ja seadusetuseni, et vaikisin sellest sageli juba rahulolematult.⁴ Ent juba surub ta veel enam peale! Selle pean ma nüüd ära õiendama Teie ees, kes Te meid mõlemaid tunnete. Pole sugugi väike see hirm, mis mulle nende väljatrügimiste pärast peale tuleb, sest pidevalt üha hullemaid tegusid tehes tõrjub ta mind kodumailt täiesti välja, nii et olen sunnitud rahule jääma lausa sellega, et mind ei loetagi enam täheks, vaid asun müraga samal pulgal.

(3) Niisiis oleks õiglane sellistel katsetel silma peal hoida mitte ainult Teil, kes Te praegu õigust mõistate, vaid ka ülejäänud tähtedel. Sest kui tahtjail on lubatud tunnida oma asukohast mujale ja selle kiidate heaks Teie, ilma kellela ei kirjutata üldse midagi, ei tea ma, kuidas saavad edasi olla täheühenditel reeglid, mille järgi nad algusest peale on üles rivistatud. Aga ma ei arva, et Teie langeksite sellisesse hoolimatusse ja lühinägelikkusse, et kiidate heaks midagi ebaõiglast, või (4) et mul tuleks jääda

¹ Tõlgitud väljaandest Lucian. Kd 1. Toim A. M. Harmon. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1961.

² Valitsejaks ehk arhondiks nimetatakse siin ilmselt Aleksandria raamatukoguhoidjat ja õpetlast Aristarchost (eluaeg u 217 – u 145 eKr). Ta oli tuntud Homerose eeposte range toimetajana (nt tähistas ta kaheldava päritolu või asukohaga värsid ja lisas kommentaare). Horatius nimetab „Luulekunstis“ (värsid 445–452) Aristarchoseks sõpra, kelle kriitika on poeedile karm, kuid kasulik (vt Rooma kirjanduse antoloogia. Koost A. Kaalep, Ü. Torpats. Tallinn: Eesti Raamat, 1971, lk 351). Peale tekstikriitika tegeles Aristarchos ka grammatikaga. Aristarchos pärines tegelikult Samothrakest. Siinne „eksimus“ geograafias on ilmselt tehtud meelega, võib-olla vihjab Lukianos nii Phaleroni Demetriosele (u 350 – u 283 eKr), kes oli tuntud Atika kõnemees ja valitses 10 aastat Makedoonia valitseja Kassandrose asemikuna Ateenas, seejärel siirdus pagendatuna Teebasse, hiljem Aleksandriasse. Demetrios tegeles ka ajaloo, retoorika ja poeetikaga.

³ Atika kalendri neljas kuu, mis sai nime Pyanopsia pidustuste järgi. Vastab oktoobri lõpule ja novembri algusele.

⁴ Viide vastase järjest kasvavale jultumusele oli antiikaja retoorikas laialt levinud ning retoorika-teoorias liigitub see suurendamisvõtte, kr *auxēsis*, alla. Kuulsaimad ja sõnumilt ajatud on näiteks Marcus Tullius Cicero alguslaused I kõnest Catilina vastu: „Kui kaua ometi, Catilina, kavatsed sa kuritarvitada meie kannatust? Kui kaua veel mõnitavad meid su märatsevad meeled? Millise piirini hoopis su ohjeldamatu jultumus?“ (Rooma kirjanduse antoloogia, lk 161, tlk Astrid Kurismaa).

ebaõiglust kannatama, kui Te kohtuasjas kokku mängite. Sest kui toona oleks teised jultunud tagasi löödud kohe, kui nad hakkasid seadust rikkuma, ei oleks Lambda praeguseni vaenujalal Rooga, vaieldes pimsskivi [*kisēlis* või *kisēris*]⁵ ja peavalu [*kephalalgia* või *kephalargia*]⁶ üle. Samuti ei võistleks Gamma Kapaga – tihti pole palju puudu, et nad läheksid käsipidi kokku vanutuskojas [*gnapheion* või *knapheion*] villatortide [*gnaphallon* või *knaphallon*] pärast. Gamma oleks aga loobunud võitlemast Lambda vastu, võtmast talt ära vaevu [*mogis* või *molis*],⁷ lausa möödaminnes näppamast! Aga ka ülejäänud tähed jätaksid algatamata ebaseadusliku segaduse, sest on kaunis, kui igäüks jääb rivistuses sinna, kuhu ta on sattunud,⁸ aga üleminek sinna, kuhu ei pea, kuulub õigusrikkumise valda. (5) Ometi ei pannud ka see, kes meile seadused esimesena maha märkis, kas saarlane Kadmos⁹ või Naupliose poeg Palamedes¹⁰ – aga mõned omistavad selle ettenägelikkuse ka Simonidesele¹¹, paika üksnes rivistust, seda, mis peab tulema esimesena ja mis teisena, vaid pidas silmas ka meie kõigi kvaliteeti [*poiotes*] ja võimeid [*dynamis*]. Ja Teile, oo kohtunikud, on andnud nad kõrgeima au, nii et võite kõlada üksinda, au poolest järgmised on aga

⁵ Tavaliselt kreeka keeles *kisēris*, kuid kasutusel oli ka vorm *kisēlis* (Papyrus graecus holmiensis. Toim O. Lagercrantz. Uppsala: Akad. Bokhandelen, 1913, 12.11).

⁶ Sõna varasem vorm oli *kephalalgia*: *kephalē* 'pea' ja *algos* 'valu'. *Argia* üksinda tähendab kreeka keeles seevastu jõudeolekut.

⁷ Homerose-järgsel perioodil olid kreeka keeles kasutusel määrsõna sünonüümsed vormid *mogis* ja *molis* 'vaevu'. Vormi *molis* eelistati tragöödias, komöödias ja Atika proosas, v.a Platon. Hilisemas proosas esineb sagedamini *mogis*. (LSJ = H. G. Liddell, R. Scott, H. S. Jones (koost), A Greek-English Lexicon: With a Revised Supplement. Oxford: Clarendon Press, 1996, vg 1140, 1142) Lukianose sklonioni järgi oli *molis* kasutusel nn kreeka ühiskeeles (koinee), *mogis* aga Ateena kõnepruugis.

⁸ Rivistus, *taxis*, viitab siin peale tähtede järjestuse sõnas ka faalanksi võitlusrivile. Faalanks kaotas oma tõhususe, kui rivi segi läks, seepärast ülistati lahingurivis seismist voorusliku ja patriootilise. Sparta lahingulaulik Tyrtaios on selle kohta öelnud: „Kaunis surra on sel, kes eesreas kaaslaste killas / võideldes sünnimaa eest vaprasti langema peab” (fragment 10.1–2 Ellen Niidu ja Valmen Hallapi tõlkes, Vanakreeka kirjanduse antoloogia. Koost J. Päll. Tallinn: Varrak, 2006, lk 87).

⁹ Kadmos oli Foiniikia müütilise kuninga Agenori poeg, kes rändas Boiootiasse ning asutas seal Kadmeia linnuse, millest sai hiljem Teeba. Samuti tappis ta läheduses Draakoni, külvas maha ta hambad, millest kasvasid sõdurid, kes asusid üksteise vastu võitlema – viiest ellujäänud sõdurist sai alguse Teeba ülikutesugu. Kadmost peeti kirjakunsti Kreekasse toojaks, algselt oli tegu nn foiniikia konsonantkirja tähtedega, millest kujundati kreeka tähestik. Kreeka kuulsamaid ajaloolasi Herodotos (V saj eKr) pajatab oma „Historias”: „Need foiniiklased, kes saabusid koos Kadmosega ja kelle seas olid ka gefüralased, asusid elama sellele maale ning töid helleneile palju muid õpetusi, aga tööpoolest ka kirjatähed. Mulle näib, et varem neid kreeklasil ei olnud. Algsed tähed olid need, mida kasutavad kõik foiniiklased, aga aja jooksul muutsid nad koos hääldusega ka tähtede kuju.” (Hérodote, Histoires. Kd 5. Toim P-E. Legrand. Paris: Les Belles Lettres, 1946, 5.58.1–7)

¹⁰ Palamedes oli kreeka mütoloogias Euboiia kuninga Naupliose poeg. Talle on omistatud kirja-tähtede (või vähemalt neist mõne, Gaius Julius Hyginuse järgi 11, vt Hygini fabulae. Toim H. J. Rose. Lugduni Batavorum: Sijthoff, 1933, 277), arvude, täringumängu, mõõdupuu ja kaalu leiutamine. Teel Trooja sõtta paljastas muide Palamedes ka nõdrameelset mänginud Odysseuse, pannes Odysseuse adra ette noore Telemachose, nii et tegelikult täie mõistuse juures olnud kanglane oma pojale otsa ei sõitnud.

¹¹ Simonides Keoselt oli VI–V saj eKr elanud kreeka lüürik. Legendi järgi lisanud ta kreeka tähestikku mitu tähte, Hyginuse andmeil näiteks oomega, epsilon, dzeeta ja fii (Hygini fabulae, 277).

poolvokaalid, kes vajavad täiendust, et olla kuulda. Kõige viimase koha vääriliseks pidasid nad aga kõikide seast üheksat, kellega ei kaasne mingit häält.¹² Niisiis on vokaalidel paslik nende seaduste üle valvata.

(6) Aga too Tau, pole anda talle hullemat nime kui see, mida ta kannab!¹³ Teda poleks, jumalate nimel, üksi kuuldagi, kui Teie seast kaks, pealtnäha kaunid ja korralikud, Alfa ja Üpsilon, ei tuleks tema juurde. Too sõandas nüüd teha mulle suuremat ülekohut kui senine vägivallatsemine. Ta surus mind välja isalt päritud nimi- ja tegusõnadest, ajas aga minema ka sidendeist ja eessõnadest, nii et kuidagi ei saa enam kannatada sellist kohatut¹⁴ ahnust. On aeg rääkida, millest ja mis asjus see algas.

(7) Kord jäin ma peatuma Kybeloses¹⁵ – sugugi mitte ebameeldiv linnake, ateenlaste koloonia, nagu räägitakse –, kaasa tõin aga suurepärase Roo, oma parima naabri. Ulu alla sain ühe komöödiakirjaniku juures, tema nimi oli Lysimachos,¹⁶ kes näis olevat päritolult boiootlane, pidas aga paremaks öelda, et on Kesk-Atikast. Selle võõrustaja pool avastasingi tolle Tau ahnuse. Seni oli ta ju käsi külge ajanud vähesetele, sõandades öelda *tettara* nelja ja *tettarakonta* neljakümne kohta. Veel veenis ta nimetama enda omaks tänast [*tēmeron* või *sēmeron*]¹⁷ ja muud säärast. Ta võttis mult ära tähed, kellega olin koos sündinud ja kasvanud, aga pidasin seda tavakasutuseks ja kuuldu oli mulle talutav, pea miski ei riivanud nende puhul kõrva. (8) Kui tal aga, teinud algust nende asjadega, oli jultumust öelda ka tina [*kattiteros* või *kassiteros*], tald [*kattyma* või *kassyma*]¹⁸ ja pigi [*pitta* või *pissa*] ning seejärel nimetada

¹² Aristoteles kirjutab teoses „Luulekunstist” kreeka vokaalide, poolvokaalide ja konsonantide kohta järgmist: „Sellise <jagamatu häälendi> liigid on täishäälik, poolhäälik ja tummhäälik. Täishäälik on see, millel on kuuldav heli ilma puudutuseta; poolhäälik – see, millel, <tekkides> puudutusega, on kuuldav heli, näiteks S ja R; tummhäälik – see, millel, <tekkides> puudutusega, pole iseandast mingit heli, kuid mis koos nendega, millel mingi heli on, saab kuuldavaks, näiteks G ja D” (Aristoteles, Luulekunstist (Poetika). Tlk J. Unt, toim A. Kaalep. Tallinn: Keel ja Kirjandus, 2003, 1456b, 25–31)

¹³ Taud peeti halvaks endeks, sest ta meenutab kujult risti. Kreeka tau suurtähena on sarnane ladina T-ga ning karistusvahendina kasutatud nn ristidel puudus sageli ülemine haru. Vt ka § 12 kõne lõpus.

¹⁴ Siin võiks näha sõnamängu: kohatu (*ektopos*) on see ahnus nii moraalselt kui ka otseses tähenduses, sest Sigma on kaotanud sõnades oma koha.

¹⁵ Ei ole kindel, mis fiktiivset või reaalselt asulat Lukianos siin silmas peab. Früügi asub igatahes mägi, mida antiikajal kutsuti Kybeloniks või Kybelaks, mis on andnud nime jumalanna Kybelele. Vt W. Ruge, Kybela. – Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Kd XI, 2. Stuttgart: J. B. Metzlersche Buchhandlung, 1922, vg 2298.

¹⁶ Lysimachos on väga levinud kreeka nimi. Kõige kuulsam Lysimachos (u 360–281 eKr) oli Aleksander Suure aegne Traakia satraap ja Aleksandri surma järel diadohh, kes valitses Makedoonias, Traakias ja Väike-Aasias ning konkureeris võimu pärast Demetriosega. Sama nime kandis aga näiteks ka III või II saj eKr elanud Aleksandria grammatik ja mütoograaf ning veel mitmeid tuntumaid ja vähem tuntud tegelasi. Samas komöödiakirjanik Lysimachosest pole midagi teada peale siinse Lukianose viite. Vt Der neue Pauly: Enzyklopädie der Antike. Kd 7: Lef–Men. Toim H. Cancik, H. Schneider. Stuttgart–Weimar: Verlag J. B. Metzler, 1999, vg 604–608.

¹⁷ Atika dialektis *tēmeron*.

¹⁸ Võib viidata ka muile nahast valmistatud esemeile. Verb *kassyō* (Atika dialektis *kattyō*) tähendab 'midagi (kingsepa kombel nahast) kokku nõeluma'.

punastamata kuningannat *basilissa*'t *basilitta*'ks,¹⁹ haaras mind piiritu ärritus ja läksin põlema, kartes, et varsti äkki nimetab keegi viigimarju *syka* asemel *tyka*'ks.²⁰ Ja tundke Zeusi palge ees õiglast viha koos minuga, kes ma olen pelglik ja abilisist hüljatud, kuna ohus pole ju miski tähtsusetu ja juhuslik – mult võetakse ära elukaaslased ja tähed, kellega koos olen aega veetnud. Ta varastas mu laterdajalinnu pasknääri [*kissa*], nagu öeldakse, otse mu rüpest, nimetades ta *kitta*'ks, ta võttis ära mu meika [*phassa* või *phatta*] koos partide [*nēssa* või *nētta*] ja muusträstestega [*kossyphos* või *kottyphos*], kui Aristarchos oli selle ära keelanud. Ajas ära ka terve hulga mesilasi [*melissa* või *melitta*]. Samuti läks ta Atikasse ja krabas ebaseaduslikult selle keskelt ära Hymessose,²¹ mille pealtnägijaiks olite Teie ja muud silbid. (9) Aga mis ma sellest räägin? Ta viskas mu välja tervest Tessaaliast, arvates heaks öelda Tettaalia, ja sulges pääsu kogu merele [*thalassa* või *thalatta*], säästmata mu jaoks peedikestki [*seutlion* või *teutlion*] aedades, seega ei jäta ta mulle nii-öelda keppigi [*passalos* või *pattalos*].²²

Tunnistage ka ise, et olen palju kannatanud kirjatäht: ma ei süüdistanud Dzeetat, kes vedas minema smaragdi [*smaragdos* või *zmaragdos*] ja võttis ära kogu Smyrna,²³ ega Ksiid, kes astus üle kokkuleppest [*synthēkē* või *xynthēkē*] ja kelle liitlaseks [*symmachos* või *xymmachos*] oli neis asjus ajaloolane [*syngrapheus* või *xyngrapheus*] Thukydidides.²⁴ Oma haigeks jäänud naabrile Roole tunnen ju kaasa, kui ta ka istutas enda juurde minu mürrid [*mysinē* või *myrrinē*] ja andis kord melanhooliast lausa vastu lõugu [*korsē* või *korre*]. Vaat selline ma olen. (10) Aga pangem tähele, et too Tau on loomult vägivaldne ülejäänutegi vastu. Nii pole ta eemale hoidnud teistest tähtedest, vaid on teinud ülekohut Deltale, Teetale ja Dzeetale, peaaegu kõigile hää-

¹⁹ *Basilitta* (sageli ka *basilinna*) nimega tähistati ka Ateena kuningarhonti (*archōn basileus*) naist, selle riigiameti puhul oli klassikalises Ateenas tegu monarhismiaegse pärandiga. Hilisemal ajal nimetati *basilissa*'ks Rooma keisrinnat.

²⁰ Suurte viljadega viigipuu marju kutsuti kuninglikeks, *basileia syka*, nii et siin võib autor siduda seda mänguliselt eelneva jutuga kuningannast. Komöödiakirjanik Aristophanes kasutab viigimarja sõna ka seksuaalses kontekstis, kui lauldakse pulmalaulu peigmehele ja pruudile: „Tema viigimari on suur ja jäme, tema oma magus” („Rahu”, v 1350, vt Aristophane. Kd 2. Toim V. Coulon, H. van Daele. Paris: Les Belles Lettres, 1969). Kuna Tau hääldus eelmises, kuninganna näites pani Sigma punastama ning kõnealune viigimarja hääldus näib Sigmale veel suurema häbematusena, oleks siin võimalik ehk ka vulgaarne tõlgendus. Viigimarja hääldust *tyka*'na on ka varem mainitud seoses boiootlastega, komöödiakirjanik Strattisel (V–IV saj eKr) on see üheks näiteks boiootia häälduse eripäradest näidendis „Foiniiklannad” (fr 47.5-6, Comicorum Atticorum fragmenta. Toim T. Kock. Leipzig: B. G. Teubner, 1880).

²¹ Hymessos (Atika dialektis Hymettos) on Ateena tasandikku kagust piirav mäeahelik Kesk-Atikas.

²² See sõna tähistab erineva kasutusega spetsiaalseid keppe, pulki või teibaid: nagi riiete või relvade riputamiseks, teivas piiritähisena, aiatööriist jms. Niisiis jätkub siin aiandusteema, samas vihjab Atika vana komöödiaautor Aristophanes selle sõna abil aga ka mehe suguelundile („Naised rahvakoosolekul”, v 1020, vt Aristophanes, Ecclesiazusae. Toim R. Ussher. Oxford: Clarendon Press, 1973).

²³ Inskriptsioonides ja müntidel oli sageli kirjutatud kujul Zmyrna, praegu kannab see linn türgi keeles nime İzmir.

²⁴ Thukydidides ja muud Atika dialekti kasutanud autorid kirjutasid eesliite *syn-* ('koos-, kaas-') kssiiga: *xyn-*. Lepinguga (*synthēkē* või *xynthēkē*) alguse saanud sõnamäng jätkub, kssiiga võidi kirjutada ka *xymmachos* 'kaasvõitleja' ja *xyngrapheus* '(ajaloo)kirjanik' (otsetõlkes 'kokkukirjutaja').

likuile [*stoicheia*].²⁵ Kutsu minu kasuks kohale need ülekohut kannatanud tähed!²⁶ Kuulake, kohtunikud vokaalid, mida räägib Delta: „Ta võttis ära mu järjekindluse [*endelecheia*] ja pidas vastu kõiki seadusi paremaks öelda lõplikkus [*entelecheia*].”²⁷ Kuulake Teetat, kes nutab ja katkub juukseid pärast seda, kui jäi ilma hiigelkõrvit-sast [*kolokynthē* või *kolokyntē*]. Ja siis Dzeeta vile- [*syrizein* või *syrittein*] ja pasunamäng [*salpizein* või *salpittein*]: nagu poleks tal enam lubatud ümisedagi [*gryzein*]! Kes jõuaks seda kannatada? Või mis karistus oleks piisav sellele nurjatuimale Taule?

(11) Ta ei tee aga ülekohut ainult oma suguvennile häälikuile, vaid on läinud edasi inimsoogi vastu, seda järgmisel viisil: ta ei anna võimalust neil keeltes öelda asju otse.²⁸ Aga inimeste tegemised, oo kohtunikud, meenutasid mulle vahepeal ju jällegi hoopis keelt, kust saatus mind välja ajas, tehes *glōssa*’st *glōtta*. Oh tõeline keelkatk Tau! Aga lähen jälle tagasi eelneva juurde ja pean inimeste kaitseks kõne, kuna ta nende vastu eksib. Üritab ta ju nende häält teatud ahelatega väänata ja venitada. Ja kui kaunist nähes tahab keegi ise nimetada seda kauniks, öelda *kalon*, sunnib Tau neid – olles külgväravast sisse hiilinud – ütleva *talon*, pidades end kõikjal esirea vääriliseks.²⁹ Kui üks teine aga mainib vestluses väeti [*klēma*], on tema – sest on ta tõesti visa ja väeti [*tlēmon*]³⁰ – teinud väädid väetiks [*klēma*’st *tlēma*]. Ja ebaõiglaselt

²⁵ Kreeka filosoofias (ka loodusteaduses ja matemaatikas) tähistatakse selle sõnaga elemente. Keele kontekstis tähistab *stoicheia* elemente, millest moodustatakse silbid, Aristoteles määratleb teoses „Luulekunstist” *stoicheion*’it järgmiselt: „Häälik [*stoicheion*] on jagamatu häälend [*phōnē adiairetos*], kuid mitte igasugune, vaid selline, millest <koos teiste sellistega> võib tekkida arusaadav häälend: on ju ka loomadel jagamatud häälendid, millest ma aga ühtki ei nimeta häälikuks” (Aristoteles, Luulekunstist, 1456b22–25). Lukianos juhatab sellega sisse järgneva filosoofiatemaatika.

²⁶ Kohtukõnes võis kutsuda ette tunnistajaid või paluda ette lugeda tunnistusi.

²⁷ Nimisõna *entelecheia* autoriks peetakse Aristotelest (vrd Cicero, „Tusculumi arutlused” 1.22, vt M. Tulli Ciceronis scripta quae manserunt omnia. Kd 44. Toim M. H. Pohlenz. Leipzig: B. G. Teubner, 1918). Mõiste on moodustatud sõnadest *enteles* (‘täelik, lõplik’, esineb etümoloogiline seos nimisõnaga *telos* ‘lõpp’) ja tegusõnast *echein* ‘omama, mingisugune olema’ tuletatud nimisõnavormist. Sageli tõlgitakse *entelecheia*’t ka aktuaalsuseks (lad *actualitas*, tuletatud sõnast *actus* ‘tegu’), sest aeg-ajalt kasutab Aristoteles seda samas tähenduses mõistega *energeia* (eesliide *en-* ‘sees, kestel’ ja *ergon* ‘töö, tegevus’). Ilmselt võib näha juba Aristotelese loodud *entelecheia* puhul sõnamängu ja teatud mõttelist seost varasema mõistega *endelecheia* (‘pidevus, püsivus’). (R. Mayhew, Plato, Laws 10, 905E3: ENTEAEXΩΣ or ENΔEAEXΩΣ. – The Classical Quarterly 2006, kd 56, nr 1, lk 312–317)

²⁸ Peale tähenduse ‘otse’ on väljend *kat’ euthy* tõlgitav ka a) ‘lihtsalt’, b) ‘grammatiliselt muutmata’ (nt samas käändes, aga ka laiemalt samas vormis, vt A. Gotthelf, J. G. Lennox, Philosophical Issues in Aristotle’s Biology. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, lk 308, mrk 62). Aristoteles, kes mainib otseütlemist (*lexis kat’ euthy*) „Sofistlikes kummutusis” (182a3), toob näiteks väljendid kõvera nina ja jalgade kohta (181b37–182a6), mis näib isenesest juba sõnamäng (vt Aristotelis topica et sophistici elenchi. Toim W. D. Ross. Oxford: Clarendon Press, 1970).

²⁹ Avalikel üritustel, teatris, vaatamängudel, koosolekuil jm istusid esireas auväärseimad kodanikud ja külalised. Külgväravast sisse hiilinud Tau on trüginud sõna esimeseks täheks. Võib-olla viidatakse siin sarnase kõlaga omadussõnale *talas* (kesksoovorm *talani*), mille tähenduseks on ‘hädine, armetu’. Sophoklese tragöödia „Oidipus Kolonosos” skolonis on 1320. värsi juures märgitud, et tegelast, keda Sophokles nimetas Talaoseks, kutsuvad mõned Kalaoseks (Scholia in Sophoclis Oedipum Coloneum. Toim V. de Marco. Roma: Bretschneider, 1952). See tõlgendus annaks veel ühe paralleeli teatriga.

³⁰ See sõna tähistab nii ‘visa’ kui ka ‘õnnetut, armetut’, olles tähenduselt sarnane *talas*’ega, nii et võib esineda mõtteline seos eelmise sõnamänguga.

ei käitu ta ainult suvaliste inimestega, vaid peab plaani juba suurvõitlusega³¹ vastu, kelle ees räägitakse taganevat ja oma loomusest loobuvat maad ja merdki, esitledes Kurost Tyrose ehk Juustuna.

(12) Nõnda teeb ta siis inimesile kurja selles osas, mis puutub häädusse. Kuidas on aga tegudega? Inimesed nutavad, kurdavad oma saatust ja neavad sageli Kadmost, et ta tõi Tau häälikutest hõimu. Nad ju ütlevad, et türannid järgivad ta keha ja siis, matkides ta kuju, ühendavad selle skeemi järgi latid, et inimesi risti lüüa.³² Temalt on tulnud ka selle nurjatu võtte nurjatu nimi.³³ Niisiis mitut surmanuhtlust on Teie meelest Tau selle kõige eest väärt? Vähemalt mina arvan, et ainus ja õiglane kättemaks on talle Tau, seada õiglus jalule tema enda kujuga.

Vanakreeka keelest tõlkinud
NEEME NÄRIPÄ

³¹ Suurvõitluseks kutsuti Pärsia valitsejaid.

³² Vt märkust 12.

³³ Teivas või rist (karistusvahendina) on kreeka keeles *stauros*, verb *stauroun* tähendusega 'risti lööma' või 'risti külge kinnitama'. Kuna siin on tegu Tau kuritegudega Sigma vastu, võib kahtlustada, et ka *stauros* muutub varsti *tauros*'iks.